

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 330.341.1:65.012.8:631.11

Волощук К.Б.,
д.е.н., в.о. професора
кафедри економіки підприємств і соціально-трудових відносин
Подільський державний аграрно-технічний університет

Якобчук В.П.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Житомирський національний агроекологічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ БЕЗПЕКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Економічна нестабільність, потреби розвитку ринку зумовлюють актуальність проблеми безпечного функціонування аграрних підприємств в існуючих умовах господарювання. Розвиток інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції потребує захищеності аграрних підприємств від мінливих внутрішніх і зовнішніх чинників ефективного господарювання і формування високого рівня економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення економічної безпеки присвячено роботи низки науковців. Так, Е. Олейніков розглядав економічну безпеку як сукупність процесів, що проходять на підприємстві із усіма взаємозв'язками, які складають єдину неподільну групу з точки зору їх функціональної ролі [4].

С. Ілляшенко розглядає поняття економічної безпеки як стан ефективного використання ресурсів підприємства та існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам [1].

Дані визначення, на нашу думку, не повною мірою розкривають сутність поняття економічної безпеки інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств, тому ми пропонуємо розглядати її як сукупність внутрішніх і зовнішніх чинників підприємства, які за рахунок сильних сторін, не матимуть негативного впливу на нього.

Постановка завдання полягає у визначенні напрямків удосконалення змісту і структури безпеки інноваційно-інвестиційної діяльності агропромислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційною основою оцінки науково-технологічної безпеки є Закон України «Про основи національної безпеки України». Хоч сам закон не виокремлює складові національної безпеки, однак до пріоритетів національних інтересів віднесено «збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку», що, безперечно, стосується науково-технологічної безпеки, наведено низку загроз національним інтересам і національній безпеці у науково-технологічній сфері [7].

Результати проведених досліджень свідчать про те, що внутрішніми загрозами є: неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності; недосконалість механізмів захисту прав інтелектуальної власності; відсутність у виробничій сфері власних обігових коштів та інвестицій для оновлення технологічного обладнання. В Україні понад 70% наукового обладнання є застарілим і лише близько 1,5% відповідає світовим стандартам; висока частка низькотехнологічної продукції, енерго-, матеріаломістких та екологічно небезпечних галузей виробництва. У вітчизняній економіці і надалі переважає 4-й технологічний уклад; низька конкурентоспроможність продукції; домінування в експорті продукції невисокого ступеня технологічної переробки. Частка металургійної та мінерально-хімічної продукції в загальному експорті продукції перевищує 50%, тоді як частка середньо- і високотехнологічної продукції становить менше 10%; суттєве недофінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. На такі види робіт в Україні з державного бюджету щорічно виділяється не більше 1% ВВП. В кінцевому результаті спостерігається зниження внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів; низький рівень

оплати науково-технічної праці; концентрація в державі екологічно небезпечного виробництва; тінізація значної частини національної економіки; відплив коштів за кордон [2].

Найважливішою складовою безпеки підприємства є економічна безпека, тому її слід інтерпретувати як захищеність підприємства (його капіталу, персоналу, матеріальних і нематеріальних активів, прав, позиції на ринках, іміджу і перспектив подальшого розвитку) від негативного впливу сукупності ендегенних і екзогенних чинників економічної безпеки аграрного підприємства. Науково-технологічна безпека України визначається такими основними показниками, як: кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи; частка підприємств, що впроваджують інновації; частка реалізованої інноваційної у загальному обсязі промислової продукції; індекс зміни активності освоєння нових видів продукції та обсяг фінансування науково-технічних робіт; структура витрат за напрямками інноваційної діяльності.

Критерії економічної безпеки – це реальні статистичні показники, за якими здійснюється оцінка стану економіки країни з точки зору забезпечення її сталого розвитку. Індикатори економічної безпеки – це реальні статистичні показники розвитку економіки країни, які найбільш повно характеризують явища і тенденції в економічній сфері.

Методика містить такі етапи конструювання інтегральної оцінки економічної безпеки: формування множини індикаторів; визначення характеристичних (оптимальних, порогових та граничних) значень індикаторів; нормалізація індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегрального індексу. Для прийняття відповідних управлінських рішень щодо аналізу, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам у науково-технологічній сфері нами доповнено методику розрахунку рівня науково-технологічної безпеки інноваційної діяльності аграрних підприємств України. За основу взята методика розрахунку рівня економічної безпеки, яка базується на комплексному аналізі низки індикаторів і застосовується для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки в цілому по економіці та за окремими сферами [6].

Визначення та оцінки рівня основних складових економічної безпеки ми пропонуємо доповнити індикаторами зміни зі створення нових сортів рослин, порід тварин, що відображено в табл. 1.

Згідно даних табл. 1, до чинників, які позитивно впливають на стан науково-технологічної безпеки України, можна віднести зростання темпів росту створення зразків нової техніки (з 0,85 у 2005 р. до 1,03 у 2010 р.) та індекс зміни активності впровадження нових технологічних процесів (із 1,05% у 2005 р. до 1,08 у 2010 р.). Основними чинниками негативного впливу є поступове зменшення питомої ваги видатків державного бюджету у ВВП (до 0,9% у 2010 р.), кількості спеціалістів (до 4,4%), які виконують науково-технічні роботи, у загальній чисельності зайнятих в економіці; частки підприємств, що впроваджують інновації, в загальній кількості підприємств до 11,5%. Безпечно-небезпечними зонами виступають співвідношення зростання частки фундаментальних досліджень і виконаних власними силами науково-технічних розробок та науково-технічних послуг, зменшення прикладних досліджень в загальному обсязі. За аналізований період дане співвідношення не було наближеним до оптимальної пропорції жодного року. За всі роки можна відмітити тенденцію зростання частки фундаментальних, науково-технічних розробок та науково-технічних послуг, виконаних власними силами та зменшення прикладних досліджень.

Економічна безпека – це такий стан економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави. Загрози економічній безпеці – це сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері. Складові економічної безпеки: макроекономічна, фінансова, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, соціальна, продовольча [5].

В процесі дослідження встановлено, що на даний час розмежовують внутрішні і зовнішні складові економічної безпеки аграрного підприємства. Однак потрібно відмітити, що актуальними на сьогодні залишаються питання реалізації основних напрямів у науково-технологічній сфері, а саме: створення ефективної моделі інноваційного розвитку; забезпечення необхідних умов для реалізації прав інтелектуальної власності; гарантування соціально-економічних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції [3].

Крім того підприємства на даний час стикаються з проблемами трансгенної продукції, біотехнологіями в сфері інноваційно-інвестиційної діяльності та інформаційно-технологічної індустрії зі збереженням конфіденційної інформації, безпеки електронних каналів зв'язку і звітності, Інтернет та мобільних комунікаційних систем корпоративних користувачів.

Підсумовуючи результати досліджень, слід зазначити, що існуючі підходи до побудови структури безпеки підприємства слід удосконалювати. Удосконалену структуру та зміст безпеки підприємства зображено на рис. 2.

Актуальним питанням також є підпорядкованість служби безпеки підприємства. Це питання вирішується індивідуально для кожного підприємства з урахуванням специфіки його діяльності, кон'юнктури ринку та існуючої структури управління, але при цьому служба безпеки повинна підпорядковуватися генеральному директорові або одному з заступників, мати відповідні права.

Таблиця 1

Стан науково-технологічної безпеки інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств України

№	Показники, одиниця виміру	Порогові значення	Фактичні значення							Динаміка нормалізованих значень	
			2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.		
1.	Питома вага видатків державного бюджету на науку у ВВП, %	не менше 1,7	1,14	1,13	1,0	0,9	0,9	0,9	0,9	↓	небезпечна зона
2.	Кількість спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, % до загальної чисельності зайнятих (на 1000 осіб)	не менше 9	6,0	5,1	4,8	4,6	4,5	4,6	4,4	↓	небезпечна зона
3.	Частка підприємств, що впроваджують інновації, в загальній кількості підприємств, %	не менше 50	14,8	8,2	10,0	11,50	10,8	10,7	11,5	↓	небезпечна зона
4.	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі, %	не менше 5	13,7	6,5	6,7	6,7	5,9	4,8	3,8	↓	небезпечна зона
5.	Індекс зміни активності створення зразків нової техніки, %	не менше 1,00	*	0,85	1,20	1,12	0,86	0,85	1,03	↑	безпечна зона
6.	Індекс зміни впровадження нових технологічних процесів	не менше 1,00	*	1,05	0,63	1,24	1,16	1,15	1,08	↑	безпечна зона
8.	Індекс зміни активності виробництва нових видів продукції	не менше 1,00	*	0,79	0,76	1,05	0,97	1,1	0,89	↓	небезпечна зона
9.	Індекс зміни зі створення нових сортів рослин, порід тварин	не менше 1,00	*	1,02	0,98	1,13	0,75	1,08	0,98	↓	небезпечна зона
10.	Співвідношення фундаментальних, прикладних досліджень, науково-технічних розробок та послуг, в загальному обсязі, пропорції у %	15:25:60	14:22:64	24:15:67	21:16:63	22:16:62	23:17:60	24:16:60	22:16:61	↑↑↑	безпечно небезпечна зона

Джерело: власні дослідження.

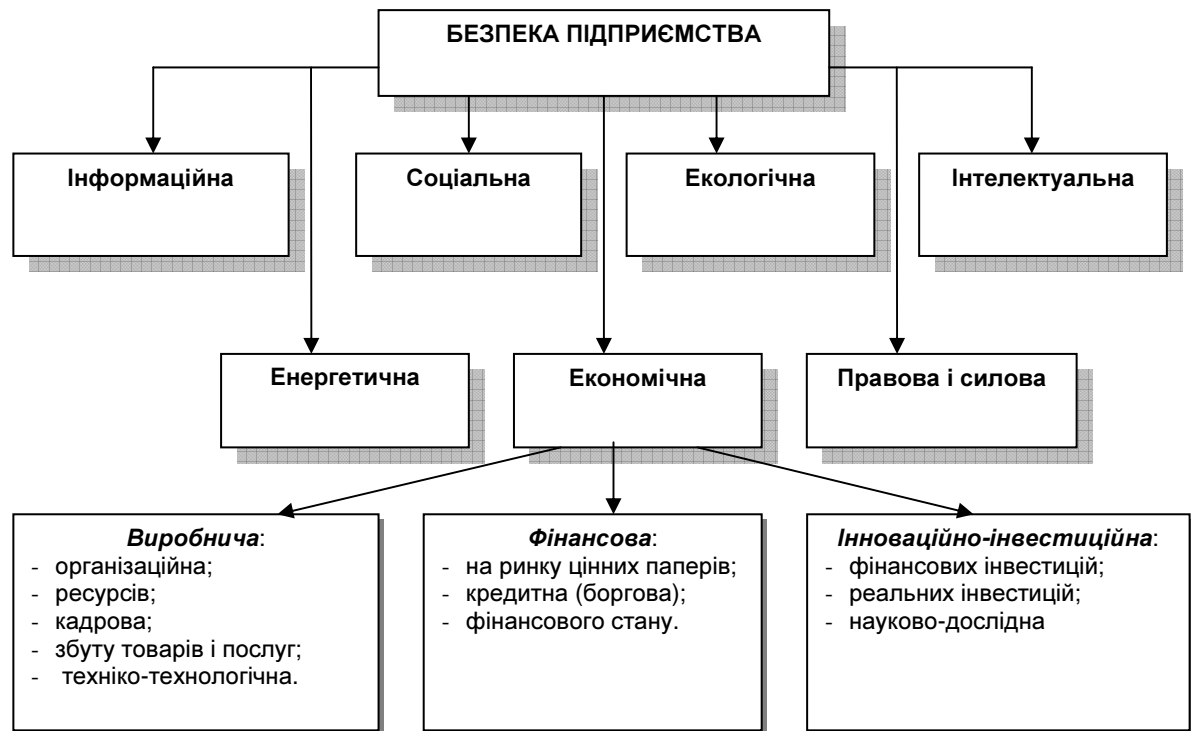

Рис. 2. Структура безпеки підприємства

Отже, аналізуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки, що під безпекою підприємства слід розуміти захищеність підприємства від негативного впливу сукупності інформаційних, соціальних, екологічних, інтелектуальних, енергетичних, економічних, правових та силових внутрішніх і зовнішніх чинників інноваційно-інвестиційної діяльності.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, слід відмітити, що оцінка стану безпеки підприємств України, як і національної економіки загалом, визначається ступенем висвітлення певних норм і правил поведінки суб'єктів в умовах формування інноваційно-інвестиційної моделі господарювання.

Існуючі підходи до побудови структури безпеки підприємства на сьогодні є недосконалими та не повністю охоплюють всі існуючі загрози підприємства, тому запропоновано удосконалену структуру безпеки підприємства, яка дозволить більш ефективно управляти діяльністю суб'єктів господарювання.

Література

1. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко. – К. : ЦУЛ, 2004. – 220 с.
2. Інноваційно-інвестиційна модель розвитку національної економіки. – Програма інноваційно-інвестиційної діяльності запропонована Урядом у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR101900.html
3. Лупенко Ю.О. Системні трансформації аграрного сектора економіки / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2007. – №5. – С. 49-51.
4. Олейников Е.А. Основы экономической безопасности: государство, регион, предприятия, личность / Е.А. Олейников. – М. : ЗАО «Бизнес-школа», 1997. – 279 с.
5. Оцінка рівня економічної безпеки аграрних підприємств в умовах протидії зовнішнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110929/ek_zhivot.php
6. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 2.03.2007 №60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Л. : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.